

Kantista ja objektiivisuudesta

Lectio praecursoria 27.11.2020

MATTI SAARNI

Arvoisa kustos, arvoisa vastaväittäjä, *esteemed opponent*, arvoisat kuulijat!

Kun tehtäväni nyt on esittää jonkinlainen johdatus aiheisiin, joista kohta puhutaan tarkemmin, siis Immanuel Kantiin ja objektiivisuuteen, niin mietin, olisiko tarkoituksenmukaista esittää mahdollisimman objektiivinen kuvaus tästä teemasta ja sitä koskevasta tutkimuksesta, vai olisiko nyt nimenomaan oikea aika ja paikka esittää hyvinkin subjektiivisia näkemyksiä asiasta. Luultavasti tämä pieni esitys on jonkinlainen kompromissi tai yhdistelmä, joka pyrkii lähinnä herättämään kysymyksen, mitä näillä nyt käsiteltävillä käsitteillä tarkoitetaan, ja millä perusteella. On tietenkin selvää, että käsitteet ja sanat voivat tarkoittaa eri asioita eri konteksteissa, eri aikoina, eri yhteyksissä. Nähdäkseni objektiivisuuden käsitteelle voidaan kuitenkin modernin ajan osalta löytää jonkinlainen perusmerkitys, ja näkemyseni on, että Kantin filosofia on keskeisessä asemassa, kun koetamme ymmärtää sen modernia merkitystä.

Olen huomannut, ehkä liiankin usein, että Kant vaikuttaa minusta olevan relevantti lähes minkä tahansa filosofisen kysymyksen kannalta, näin hieman liioitellen. Tuon kenties liian usein filosofisiin keskusteluihin tai edes jotenkin filosofiaan liittyviin keskusteluihin mukaan Kantin. Tässä asiassa on vaikeaa olla puolueeton, mutta uskon, ettei se johdu yksinomaan siitä,

että olen työskennellyt Kantin parissa niin paljon ja pitkään, vaan myös siitä, että Kant kerta kaikkiaan on relevantti niin monen kysymyksen kohdalla. Yksi näistä kysymyksistä koskee objektin ja objektiivisuuden käsitteitä.

Kuitenkin ennen näihin käsitteisiin syventymistä, vielä hie- man taustoitusta Kantista. Ei ole helppoa kertoa lyhyesti, mistä Kantin filosofiassa on kysymys. Varsinkin jos ja kun se olisi syytä kontekstualisoida historiallisesti, eli ottaa huomioon, mitä oli ennen Kantia ja mitä Kantin jälkeen, ennen kaikkea sen suhteen, mitä Kantista ikään kuin seurasi. Joka tapauksessa Kantin filosofiassa on kyse ainakin sellaisista kaikkein perustavimmista filosofisista kysymyksistä tai ongelmista, jotka koskevat (1) todellisuuden rakennetta ja luonnetta ja (2) tämän luon- teen tietämisen edellytyksiä ja mahdollisia rajoituksia. Näin ol- len Kant ei nähdäkseni ole ristiriidassa esimerkiksi niin sanot- tujen erityistieteiden kanssa, jotka tutkivat todellisuutta josta- kin tietystä näkökulmasta (kuten esimerkiksi biologia tutkii to- dellisuutta elollisuuden näkökulmasta ja historia tapahtumien ja narratiivien näkökulmasta jne.). Toisin kuin joskus esitetään, Kant ei väitä, että koko todellisuuden, kaikkien objektien eli kohteiden ja asioiden olemassaolo kokonaisuudessaan riippuu ihmismielestä. Sen sijaan Kant väittää, että voimme kokea ja saada objektiivista tietoa todellisuudesta. Mutta tällä kokemuk- sella ja tiedolla (tai kognitiolla) on tietyt rakenteet ja edellytyk- set, joita ilman sitä ei voisi olla, ja näitä Kantin filosofia tarkas- telee. Kant kirjoittaa *Puhtaan järjen kritiikin* Esipuheessa:

Tähän saakka on oletettu, että kognitiomme on mukaudut- tava kohteisiin, mutta kaikki yritykset saada näistä jotakin selville *a priori* -käsitteiden avulla, jolloin tietomme karttuisi, valuivat tämän oletuksen myötä hukkaan. Kokeilkaamme siis, pääsisimmekö metafysiikan tehtävissä pidemmälle olet- tamalla, että kohteiden täytyy mukautua kognitioomme. Tämä sopii jo paremmin yksiin sen mahdollisuuden kanssa, että meillä on niitä koskeva *a priori* -kognitio, jonka tulee määrittää jotakin kohteista ennen kuin ne tulevat meille an- netuiksi. (*KrV*, B XVI.)

Nyt saattaisi vaikuttaa siltä, että Kant nimenomaan väittää objektien/kohteiden olevan meistä riippuvaisia, koska näiden objektien/kohteiden on tarkoitus mukautua meidän kognitiokykyymme. Mutta on huomattava, että tässä ei ole kyse materiaalisesta mukautumisesta vaan ainoastaan muodollisesta mukautumisesta. Meidän ymmärryksestämme ovat peräisin ne kaikkein universaaleimmat ja yleisimmät muodot eli käsitteet, joita Kant kutsuu kategorioiksi ja joiden avulla nimenomaan voimme olla objektiivisessa suhteessa todellisuuteen. En aio nyt mennä syvemmin Kantin teoriaan, mutta esitän, että Kantin kriittisen filosofian näkemystä objektista ja objektiivisuudesta voidaan pitää modernin objektiivisuuden käsitteen jonkinlaisena rakennuskivenä.

Mitä sitten ihan yleisesti ottaen on objektiivisuus ja sen vastapari subjektiiivisuus? Tiedättekö, kun toisinaan sanotaan, että johonkin asiaan "pitäisi suhtautua objektiivisesti" tai esimerkiksi, että "hän ei oikein nähnyt tilannetta objektiivisesti"? Mitä tässä tarkoitetaan, ja miten tämä liittyy johonkin objektiin? Ja mihin objektiin, kaiken lisäksi?

Otetaan esimerkki: arvostelma "Littoisten järvestä on vettä" olisi Kantin mukaan objektiivinen arvostelma, koska se väittää jotain todellisista objekteista, eli tietyistä järvestä ja vedestä ja näiden välisestä suhteesta. Sen sijaan arvostelma "vesi on kylmää" ei olisi (tulkintani mukaan) Kantille objektiivinen arvostelma, koska vaikka se näyttää sanovan jotain vedestä, se oikeasti kertoo vain siitä, minkälainen reaktio subjektissa on syntynyt. Siis tässä tapauksessa vesi tuntuu kylmältä, kun jonkun toisen mielestä taas se ei ole kovin kylmää. Sen sijaan objektiiviset asiat ovat samoja kaikille.

Silti tulkintani mukaan Kantilla objektiivisuus ei tarkoita (vielä) totuutta. Objektiivinen arvostelma ei ole välttämättä tosi arvostelma. Objektiivisuus ei siis yleisesti ottaen tarkoita ensisijaisesti arvostelmien yhtäpitävyyttä arvostelmien kohteiden eli objektien kanssa. Sen sijaan arvostelmien objektiivisuus tarkoittaa sitä, että ne ylipäänsä koskevat jotain objektia, toisin sanoen että ne kohdistuvat johonkin kohteeseen eli objektiin.

Toinen esimerkki: epätosi ja tosi objektiivinen arvostelma.

”Yhdessäkään Pyhäjärvässä ei ole tällä hetkellä vettä.” Tämä arvostelma on objektiivinen, mutta epätosi. Sen sijaan arvostelma ”joissakin Pyhäjärvässä on tällä hetkellä vettä” on objektiivinen ja tosi.

Kolmas esimerkki: Brad Pittin paita. Kysymys, onko Brad Pittillä – jossain tiettyssä tilanteessa – paita päällä vai ei, on täysin objektiivinen kysymys, joka koskee ko. henkilöä ja paitaa ja näiden välistä suhdetta. Sen sijaan kysymys, onko paita hieno tai kiva tai muuta vastaavaa, on subjektiivinen kysymys. Se ei koske mitään paidan todellista ominaisuutta, vaan subjektissa syntyviä vaikutuksia.

Väitöskirjassani en ole kuitenkaan pääasiassa käsitellyt näitä äsken mainittuja esimerkkejä, vaan pääasia on ollut Kantin filosofian tutkiminen ja eksplikoiminen objektiivisuuden käsitteen kannalta. Kuitenkin äsken mainitut esimerkit ovat nähdäkseni relevantteja, koska niiden avulla pyrin näyttämään, että Kantin filosofia sekä avaa että perustelee objektiivisuuden käsitteen käyttöä siinä yleisessä merkityksessä, jossa sitä nykyään käytetään. Tutkimuksellani on toivottavasti annettavaa useammalle kuin yhdelle filosofian tutkimuskentälle, mutta lähtökohtaisesti se kuuluu filosofian historian tutkimukseen ja Kantin teoreettisen filosofian tutkimukseen. Työ sivuaa myös sellaisia filosofian aloja kuin tieteenfilosofia ja käsitehistoria, ennen kaikkea objektiivisuuden käsitteen historiallisen merkittävyyden takia. Lisäksi työllä saattaa olla relevanssia kielifilosofialle sekä lukuisille Kantiin liittyville kiistoille esimerkiksi tämänhetkisten spekulatiivisten realistien piirissä.

Turun yliopisto

Kirjallisuus

Kant, Immanuel (1781/1787/2013) *Puhtaan järjen kritiikki* [*Kritik der Reinen Vernunft*], suom. Markus Nikkarla ja Kreetta Ranki, työryhmän johtaja Olli Koistinen. Helsinki: Gaudeamus.

Saarni, Matti (2020) *Aspects of Objectivity and Objective Reference in Kant's Transcendental Idealism*. Pysyvä verkko-osoite: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8188-5>.